

זרזי פיתוח – סיכום של מורה – רשת המורים לגיאוגרפיה

בספר- ע"מ 25

מבוא

זרזי פיתוח זה מושג המתייחס למספר רב של משאבים כלכליים, סביבתיים, אנושיים וחברתיים התורמים לפיתוח המרחב ועל כן הם זרזי פיתוח. לדוגמא: הון אנושי, אוכלוסייה משכילה הינה משאב אנושי המהווה זרז פיתוח מרכזי במדינות עולם מפותח. דוגמא נוספת: משאב סביבתי כמו מחצבים, כמו נפט, הינו זרז פיתוח. המחצב הוא מקור ליצוא, מכניס כסף למדינה ומאפשר פיתוח תעשייתי. לעומת זרזי הפיתוח קיימים חסמי פיתוח. המושג **חסמי פיתוח** מתייחס למכלול גורמים המעכבים את פיתוח המרחב לדוגמא: משטרים מושחתים ורודניים, העדר השכלה, תרבות מסורתית שאין בהן חופש ושוויון, חברות בהן מעמד האישה נמוך, תנאי טבע קיצוניים כמו מדבריות וקטבים.

משאבי טבע/ מחצבים כזרזי פיתוח

משאבי טבע הם מחצבים שונים כמו נפט, ברזל, יהלומים. המחצבים הם בסיס לפיתוח מכרות, תעשיות, יוצרים מקומות עבודה, מאפשרים ייצוא ועל כן תורמים לפיתוח. (מקורות אנרגיה- מחצבים לייצור חשמל כמו פחם, נפט, גז)

תרומת המחצבים ומקורות האנרגיה לפיתוח :

1. מעלה תל"ג/ מכניס כסף זר- חלק מהמחצבים ניתן לייצא והיצוא תורם לכניסת כסף למדינה ולעליית התלג.
2. תורם לפיתוח תעשייתי- המחצבים הם בסיס לפיתוח תעשיות
3. יוצר מקומות עבודה- כריית המחצבים, ההובלה שלהם, פיתוח התעשיות והתשתיות סביב המחצבים יוצרים מקומות עבודה.
4. מצמצם תלות במדינות שלהן יש מחצבים ומקורות אנרגיה ומעניק למדינות העשירות במחצבים כח פוליטי. דוגמא: מדינות הנפט במרץ הפרסי עשירות בנפט ובזכות הנפט יש להן כח פוליטי.

משאבי אנוש/ האדם כזרז פיתוח

האדם הוא למעשה המאב החשוב ביותר של מדינה. יש מדינות עניות במחצבים שהצליחו להתפתח בצורה יפה בשל ההון האנושי שקיים שם (ישראל, יפן) ולעומת זאת יש מדינות שלא הצליחו להתקדם למרות מקורות האנרגיה שקיימים שם והסיבה לכך היא המספר הנמוך של המשכילים ושל העובדים המיומנים (מדינות אפריקה השונות, עירק).

תרומת המשאב האנושי - כיצד האדם תורם לפיתוח

- **פיתוח תעשיות קלות בעולם מפותח** - במדינות מתפתחות יש שפע של כח עבודה זול וזה בסיס לפיתוח תעשיות קלות, פיתוח חברות רב לאומיות בעולם המתפתח. הקמת מפעלי תעשייה קלה בעולם המתפתח זהו זרז פיתוח כי התעשייה מספקת עבודה, התלג עולה, נכנס ידע וטכנולוגיה. דוגמאות: מוצרים רבים שאנו משתמשים בהם מיוצרים בסין בשל כוח אדם הרב ועלויות השכר הנמוכות שצריך לשלם לעובדים. כלומר, כח האדם, המשאב האנושי הוא זרז פיתוח המאפשר פיתוח תעשיות קלות.
- **פיתוח תעשייה עתירת ידע בעולם המפותח** – במדינות מפותחות יש אכלוסייה משכילה והיא בסיס לפיתוח תעשיות עתירות ידע.

משאבי סביבה ונוף כזרז פיתוח

משאבי סביבה ונוף עשויים להיות זרז פיתוח לתיירות.

תיירות הינה חלק מענף השירותים במדינה. תיירות מפותחת במדינה הינה זרז פיתוח.

תרומת ענף התיירות לפיתוח

1. כניסת כסף זר למדינה - תיירות ובעיקר תיירות זרה מכניסה כסף זר למדינה ותורמת לתלג.
2. יצירת מקומות עבודה - תיירות מפותחת תורמת ליצירת מקומות עבודה רבים הקשורים במערך שירותי התיירות. לדוגמא: עבודה במסעדות, בבתי מלון, מדריכי טיולים, רוכלים, הצגות וכו
3. תרומה לפיתוח תשתיות - תיירות מפותחת גוררת שיפור נתיבי תחבורה, שיפור מערכת כבישים, שדה התעופה, שיפור התקשורת.

כיצד משאבי טבע ונוף מהווים זרז פיתוח לתיירות?

נופים ותופעות טבע ייחודיות - אזורי הר, אגמים, נהרות, שמורות טבע, מעיינות חמים, הרי געש, שוניות, אתרי סקי וכו הם מוקד תיירותי ולכן הם זרז פיתוח. אתרים היסטוריים וארכיאולוגיים - אתרים בעלי ערך היסטורי מושכים תיירים רבים. גם ערים עתיקות עם בניה בעלת ערך ארכיטקטוני מושכת תיירים רבים. מקומות קדושים - אתרים קדושים לכל הדתות מושכים תיירות רבה.

תרבות ייחודית- תרבויות אקזוטיות בעיקר תרבויות בעולם המתפתח מהוות כח משיכה לתיירים. תרבות עירונית מפותחת מהווה גם היא מוקד משיכה.
SSS- תירות השמש Sand, Sea and Sun-. זוהי תירות קיט ונופש המאפיינת אזורים חמים. עלויות נמוכות הינן גורם משיכה תיירותי גם כן.

חסמי פיתוח ותיירות- גורמים הדוחים פיתוח תיירות

1. תחושת חוסר ביטחון- תשתית תחבורתית לקויה, שירותי בריאות נמוכים, איכות מים ירודה הגיינה נמוכה. כל אלה יוצרים תחושת אי ביטחון ודוחים תיירים רבים. מאפיינים אלה קיימים בעיקר בעולם מתפתח ועל כן מדינות המצליחות לשפר את התשתיות שלהן, משפרות את התיירות.
2. מלחמות וחוסר יציבות פוליטית.
3. מדיניות ממשלתית מכוונת.

פיתוח יתר בתיירות פיתוח מואץ

אתרי תיירות רבים עוברים תהליך פיתוח מואץ כלומר: באזור התיירותי נבנים המון בתי מלון, תשתיות, חנויות. למה גורמת תיירות יתר? וכל אלה הורסים ופוגעים בייחודיות הראשונית של האתר. באפריקה לדוגמא טיולי ספארי הם מקור פרנסה חשוב אבל תיירות יתר עלולה להרוס את הטבע הייחודי והתרבות הייחודית.
פתרונות לצמצום נזקים / צמצום תיירות יתר: פיתוח תיירות ברת קיימא. כלומר: לפתח תוסך שמירה על ערכי טבע ונוף מען הדורות הבאים. ניתן להגביל מספר תיירים באזור, ניתן להגביל שעות ביקור באתרים, להגביל מספר בניית בתי מלון ותשתיות.

משאבי מים (מתוקים) כבסיס לפיתוח

מים/ נהרות/ ימות הם משאב טבע וזרז פיתוח. כיצד מים/ נהרות מהווים זרז פיתוח?

- ניצול המים לחקלאות בזכות מים ניתן לפתח חקלאות, ליצור מקומות עבודה, ליצור מזון.
- אגירת מים- ניתן לאגור מים על ידי סכרים. אגירת מים מאפשרת התיישבות גם באזורי מדבר ופיתוח חקלאות.
- הקמת תחנת כח הידרואלקטרית- ניתן להקים על נהר סכר, להקים תחנת כח ליצור חשמל על ידי המים (תחנה הידרואלקטרית) ייצור חשמל תורם לפיתוח.
- נהרות יכולים לשמש כנתיב תחבורה- ניתן לשוט בנהרות רחבים כמו הריין והדנובה באירופה. כמו המיסיסיפי בארה"ב.
- מים הם מקור שתייה וחיים.

הים כזרז פיתוח

הים וחופי הים הם זרז פיתוח למדינה.

הים מהווה מקור פרנסה, האקלים לחופיו הוא בדרך כלל נוח והאזורים הסמוכים לים הם לרוב אזורי מישור (0 – 200 מטר מעל גובה פני הים) כלומר אזורים הנוחים לסלילת כבישים ולבניית יישובים ומפעלי תעשייה.

כיצד הים מהווה זרז פיתוח?

- **דייג** – ניתן לדוג בים ולפתח ענף כלכלי המתבסס על דייג. כמו כן, אפשר לפתח **חקלאות ימית**. כלומר, גידול דגים בים בתוך כלובים וכך כמות מנצלים את הים לפיתוח כלכלי.
- **הקמת נמלים** – הים מאפשר להקים נמלי ים סביבם מתפתחים אזורי תעשייה ומסחר. הנמל וסביבתו יוצרים מקומות עבודה ולכן הים הוא זרז פיתוח.
- **התפלת מים** – דרך נוספת לנצל את משאב הים היא להקים מתקנים להתפלת מים. מדובר במתקן ששואב מים מהים, מנקה את המלחים והופך את המים למים מתוקים לשתיה. דוגמא: המתקן הגדול בעולם להתפלת מים פועל באיחוד האמירויות הערביות. מתקן זה מסוגל לייצר 300 מליון קוב מים בשנה. התפלת מי ים מאפשרת לחיות גם באזורי מדבר שאין בהם מים כמו המפרץ הפרסי שם נמצאת ברית האמירויות הערביות. חסרונות ההתפלה: זיהום אוויר ותפיסת שטחי חוף.
- **הים כבסיס לתיירות** – במדינות רבות בעולם משמש הים כבסיס לתיירות המכניסה כספים רבים למדינה ומפתחת אותה. לדוגמא: חופי תאילנד - זוהי תיירות SSS

דובאי – דוגמא למדינה בה באים לידי ביטוי זרזי הפיתוח

דובאי היא אחת מ-7 האמירויות שמרכיבות את איחוד האמירויות הערביות. במדינה זו חיים כיום 2.5 מליון איש והיא נחשבת למדינה הגדולה ביותר מבין האמירויות מבחינת האוכלוסייה. לדובאי אין משאבים טבעיים חוץ ממשאב אחד שהוא הנפט שגרם לזירוז הפיתוח במדינה בצורה מהירה מאוד. כתוצאה ממכירת הנפט היא מייבאת את כל מוצרי המזון, מתפילה כמעט את כל מי השתייה שלה ובנוסף היא בנתה מספר פרויקטים גדולים המושכים תיירים רבים כמו המגדל הכי גבוה בעולם ומתקן ענק של גלישת סקי שנמצא באמצע המדבר. בנוסף, דובאי הכריזה על עצמה כאזור סחר חופשי כלומר אזור שהמיסים בו נמוכים יחסית ודבר זה עודד משקיעים רבים להגיע לשם. ניתן להוסיף שבשל הנפט הרב מגיעים אליה מאות אלפי מהגרים ממדינות אחרות שבונים את הפרויקטים הענקיים ומתפעלים את אזורי הסחר שלה.

תחבורה כזרז פיתוח

ענף התחבורה מתייחס ל:

- תחבורה יבשתית: כבישים, מסלות רכבת.
- תחבורה ימית- נמלים ואוניות
- שייט בנהרות- נתיבי שייט מסחריים בנהרות
- תחבורה אווירית- שדות תעופה ומטוסים.

כיצד התחבורה מהווה זרז פיתוח:

ככל שתשתית התחבורה במדינה מפותחת יותר כך יש יותר ניידות, כך מתאפשר להעביר במרחב יותר אנשים וסחורות, יש יותר פעילות כלכלית והמרחב יותר מפותח. כיום, התחבורה כל כך מפותחת והיא מאפשרת להעביר אנשים וסחורות ממקום למקום בעולם כאילו המרחק הפיזי קצר יותר. כיום, מעבירים יותר אנשים וסחורות בקצב יותר מהיר ובמחיר יותר זול.

מדוע יש עליה בתשתית התחבורה בעולם?

בכל העולם התחבורה מתפתחת מהסיבות הבאות:

- גידול אוכלוסיית העולם
- עליה ברמת החיים בעולם הגוררת עליה בניידות
- התפתחות התקשורת והגלובליזציה מעודדת ניידות ולכן התחבורה מתפתחת.

עובדות שיש לדעת:

- מטענים בעלי משקל ונפח רב מובילים ברכבת או אוניה.
- מטענים יוקרתיים, טריים עם משקל קל מובילים במטוסים.
- נפט מובילים במיכליות נפט או צינורות נפט. גז מובילים במיכליות גז או צינורות גז.
- תחנת שטעון היא תחנה של העמסת סחורה או פריקת סחורה. כל תחנת שטעון לוקחת זמן וכסף ולכן השאיפה היא להוביל באמצעי תחבורה אחד בלי להחליף כדי לחסוך תחנות שטעון.
- רכבת לא נוסעת בשיפוע לכן מסילות רכבת מאפיינות אזורים עם טופוגרפיה מישורית.
- באזור עם טופוגרפיה מתונה ונהר גדול הנהר משמש גם כנתיב שייט מסחרי לדוגמא נהר המיסיסיפי..
- מפרץ מעודד הקמת נמל. לכל נמל יש אינטרלנד ופורלנד. האינטר לנד זהו השטח בתוך המדינה המקיים קשר כלכלי עם הנמל. הפורלנד זהו השטח מחוץ למדינה המקיים קשר כלכלי עם הנמל. ככל שהאינטרלנד והפורלנד של הנמל גדולים יותר, כך הפעילות הכלכלית בנמל תהיה גדולה יותר. לדוגמא: לנמל רוטרדם בהולנד יש אינטרלנד ענק ועשיר הכולל את מרכז

ומערב אירופה וגם, לנמל יש פורלנד הכולל את אזור ניו יורק בארה"ב. האינטרלנד והפורלנד העצומים והחזקים של הנמל הפכו את נמל רוטרדם לאחד הנמלים הגדולים בעולם.

וכל השאר הרבה הגיון.

תקשורת כזרז פיתוח

תחום התקשורת כולל:

טלפונים, אינטרנט, רדיו, טלוויזיה, פרסום.

כיצד תקשורת מהווה זרז פיתוח?

תקשורת מאפשרת להעביר מידע ממקום למקום במהירות.

מאז האינטרנט והפס הרחב, מידע עובר בעולם ממקום למקום כאילו למרחק הפיסי אין משמעות.

התקשורת מחזקת את הקשרים במרחב ובכך תורמת לפיתוחו.

ביטויים להשפעת התפתחות התחבורה והתקשורת/ ביטויים לכך שתחבורה ותקשורת מהווים זרז

פיתוח:

התפתחות תהליכים גלובליים כמו:

- התפתחות חברות רב לאומיות ומיקור חוץ
- התפתחות הסחר הבינלאומי
- התפתחות התיירות
- התפתחות ההגירה
- התפתחות תרבות האמריקניזציה

סיכום: זרזי פיתוח

- טופוגרפיה מישורית, קרקע פוריה, מים, מחצבים, מוצא ימי, אקלים נח
- תחבורה ותקשורת
- גופים, SSS, אתרים היסטוריים, תרבות ייחודית
- כסף, כסף, כסף
- השכלה, הון אנושי, ידע, טכנולוגיה
- שלטון יציב, ביטחון, גבולות שלום, דמוקרטיה, שותפות בגלובליזציה

חסמי פיתוח

פשוט ההיפך מזרזי פיתוח!!